

BOCSKAY GYÖRGY KALLIGRÁFUS VÉGRENDELETE¹

Bocskay György kalligráfus végrendelete újonnan került elő a Pannonhalmi Főapátsági Levéltárból.² Mivel eddig ismeretlen – és fontos – adatokkal szolgál a kalligráfus életére vonatkozóan, latin nyelvű szövegét az alábbiakban teljes terjedelmében közlöm.

A végrendelet 1575. április 4-én, Bécsben, Gersei Pethő János házában kelt. Bocskay György bécsi szállásáról az utolsó adatunk 1569-ből való, ekkor már legalább négy éve egy másik kiemelkedő jelentőségű főúr itteni házában, Nádasdy Tamáséban lakott.³ Lehetséges, hogy a végrendelet elkészítésének idején még mindig a Nádasdy-házban volt elszállásolva. Az, hogy az irat végül nem itt, hanem a Pethő-házban keletkezett, Bocskay és Pethő szoros kapcsolatára utal, olyannyira, hogy feltételezhető, hogy Bocskay életének az utolsó napjait is a Pethő-házban töltötte. Kettejük kapcsolatához egy további adalék, hogy a kalligráfus mindössze három évvel korábban, 1572-ben egy pompás művet is készített Gersei Pethő Jánosnak: ő díszítette a füzet formátumú címereslevelét, amelyet bárói rangemlése alkalmából adtak ki (1. kép).⁴

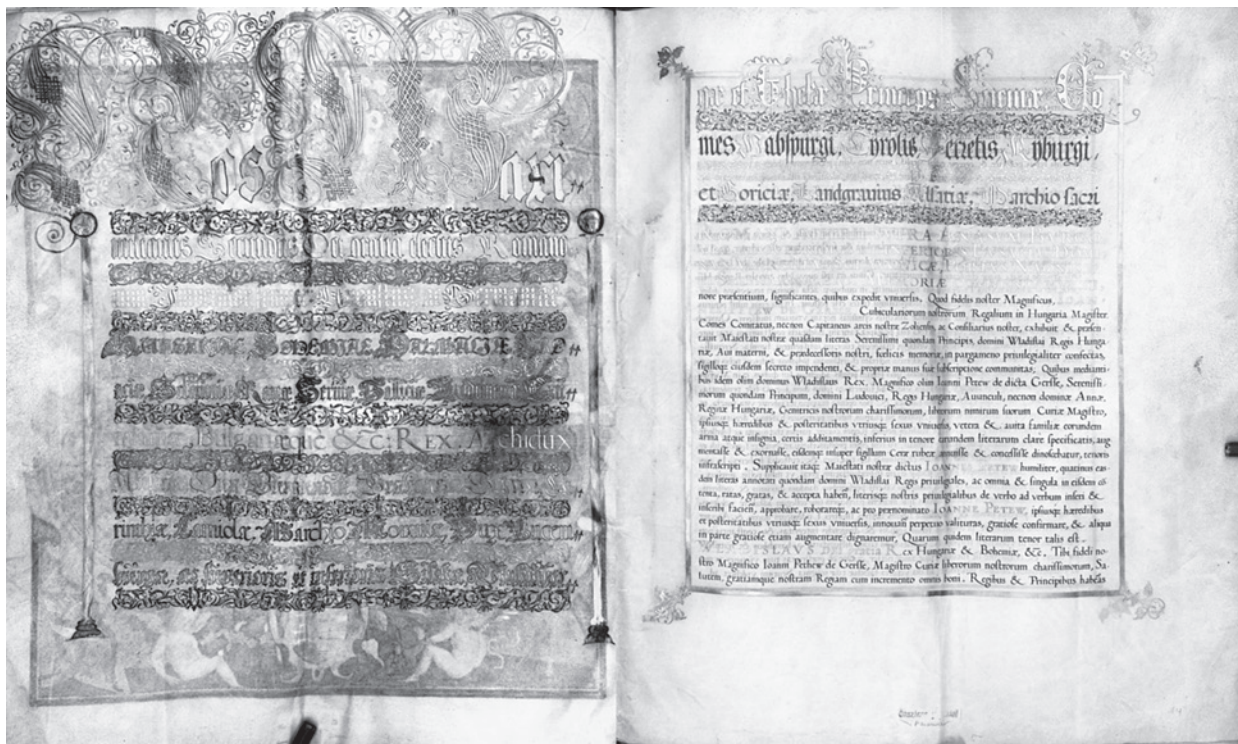
A végrendelet öt tanú jelenlétében kelt. Közöttük ott találjuk Gersei Pethő Kristóf keszthelyi kapitányt is, aki János unokaöccse⁵ volt, ez bizonyára a helyszínnel, a Pethő-házzal magyarázható. A tanúk körében továbbá ott szerepel Fejérvölgy István veszprémi püspök, az ő két szervitora, Bessei Farkas Zsigmond⁶ és Kassa Simon, valamint Joó János,⁷ aki ekkoriban, a szöveg szerint, az Udvari Haditanács kancelláriájának az írnoke volt. Az ő apja, Joó Balázs – aki majd a végrendelet egyik végrehajtójaként tűnik fel – az itt említett Jánosnak igényelte meg azután Bocskay György kancelláriai állását 1576. jan. 8-án, amelyet ő 1578. július 1-től el

is nyert.⁸ Az irat végén mind az öt tanú saját kezű aláírásával, valamint gyűrűspecsjével hitelesítette az iratot.

A végrendelet megszerkesztése összességében sietségre utal, nagyon tömör megfogalmazásban közli a rendelkezéseket.⁹ Mint majd látni fogjuk, például a Bocskay György szervitoraira hagyandó javak esetében hiányok is maradtak benne. Ez feltehetőleg a kalligráfus rossz egészségi állapotával magyarázható. Egy szintén újonnan előkerült forrás¹⁰ alapján ugyanis immár tudjuk, hogy Bocskay György a végrendelet keltét követő napon, április 5-én halt meg.

A szöveg hosszú bevezetővel indul, amelyben Bocskay György, őfelsége magyar udvari titkára és tanácsosa Istenhez szól és megemlékezik a saját elmúlásáról. Ezt a részt, az irat céljának megfelelően, a javairól való végrendelkezés kinyilvánítása zárja, valamint a tanúk felsorolása. Itt még hiányzik a nevek közül a fent említett Pethő Kristóf, viszont a végrendelet legvégén, az aláírók között már szerepel.

Ezután következnek a hivatalos irat rendelkezései, arab sorszámokkal ellátott pontokba szedve. Ebben elsőként megkülönböztetésre kerül Bocskay György „atyai”, illetve leányági öröksége. Bocskay úgy rendelkezik, hogy leányági rokonainak („neptes”) ¹¹ az járjon, amit éves járandósága terhére a kiházásításukkor már megkaptak. A kalligráfus minden ingó és ingatlan vagyont, „aranyait”, „ezüstjeit” és „ékköveit” – ezek amennyiben még maradtak – egyenlően kell felosztani felesége (Gétyey Sára¹²) és gyermekei között. Saját ruháit fiára, Istvánra hagyja. Amennyiben azonban feleségétől, aki a végrendelet keletkezése idején várandós volt, fia születik, ezeket a két fiú között egyenlően

1. Bocskay György: Gersei Pethő János címereslevelének a kalligrafikus címlapja (1572. november 14., Bécs. MNL OL, P 644, No. 2.1.1., fol. 3v-4r)

kell szétosztani. Felesége ruháit hasonlóképpen a gyermekeire hagyja, amennyiben azonban még egy lánya születik, ezekből neki is jusson majd. A fennmaradt források¹³ alapján valószínűsíthető, hogy végül Bocskay Györgynek lánya született.

A következő pontban I. Ferdinánd még meg nem kapott adományára, az ötven jobbágyra¹⁴ tér ki. Ezt egyenlően kell majd felosztani felesége és gyermekei között. Szintén rájuk hagyja az éves fizetéséből, a 400 magyar forintból¹⁵ még ki nem fizetett részt. Továbbá szintén ellátásuk, illetve az esetleges adósságok kiegyenlítése céljából nekik hagyományozza azt a kétszáz rénes forintnyi ellátmányt is, amellyel a pozsonyi Magyar Kamara (100 rénes forint), illetve a bécsi Udvari Kamara (100 rénes forint) tartozik még neki. Ugyancsak rájuk hagyja a számára ki nem fizetett tartozásokat is, amelyeknek az adólevelei a feleségénél vannak.

Itt következik a végrendelet egyik legérdekesebb része, amelyben Bocskay a kalligráfusi tevékenységére utal. Eszerint minden könyvét, továbbá az összes, az írásmesterséghez használt különféle eszközt („Artis scribendj Varj generis instrumenta”) a fiára, Istvánra hagyja. Amennyiben feleségétől egy fiúcska születik majd, úgy rendelkezik, hasonlóképpen a fentiekhez, hogy ezeket kettejük között egyenlően osszák majd fel. Az említett eszközök közé bizonyára tollak, tollkések, ecsetek, vonalzó, valamint a tinták, festékek és az aranyozás elkészí-

téséhez szükséges egyéb felszerelések tartoztak, valamint esetleg idesorolhatjuk a kalligráfusnak a kőmaratáshoz¹⁶ alkalmazott eszközeit is. Nyilván az itt említett könyvek között is volt számos olyan nyomtatott segédlet, amelyeket az írásmintáihoz előképként használt fel. Kéziratait megvizsgálva ugyanis számos itáliai, illetve német írásmintakönyv közvetlen használatát lehet kimutatni.¹⁷

Bocskay György ezután emlékezik meg négy szervitoráról. Közülük legalább hárman a saját íródeákjai lehettek. Első számú szervitoraként említi Sasváry Ferencet, aki nyolc éve szolgálja – róla máshonnan tudjuk, hogy az egyik írnoka¹⁸ volt. Valószínűleg Sasváry intézte a temetését is. 1575. április 8-án, Bécsben, az udvari kifizetőmester hivatalában utalták ki a kalligráfus második éves fizetésének a hátralékát, amelyet azonban csak az 1574. április 6-ai időpontig fizettek ki. Ugyanekkor Bocskay temetésének a költségeire további 50 Ft-ot is adtak, a még fennmaradó összeg terhére. Ezt az itt említett Sasváry („Francisco Donbach von Saßwar”) vette át.¹⁹ Bocskay végrendeletében Sasváryra a „Kek Parjpa” nevű lovát hagyja, valamint 8, illetve 14 magyar forintot, amellyel Borzita Menyhért²⁰ veszprémi kapitány, illetve Wékey Ferenc²¹ tartozik neki – utóbbi adólevele Darabos Lászlónál,²² a királyi személynök²³ famulusánál van. Három további szervitorát nevezi meg: Csekolics Literatus Mihályt, aki két éve szolgálja, Lászlóffy Jánost, va-

2. A Himmelfortkloster Bécsben (P. Mathias Fuhrmann Hgg.: *Historische Beschreibung [...] Von [...] Wien, Und Ihren Vorstädten*, Bd. 2/1. Wien 1766, 110. Bayerische Staatsbibliothek, München, Austr. 1621, <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0007/bsb00078354/images/>)

lamint Harczy Mátét, aki egy másik forrás szerint szintén az írnoke volt.²⁴ Az utóbbi nevek után azonban üres helyek találhatók. Minden bizonnyal rájuk is tervezett hagyni valamit, ám ezeket végül nem írták be ide.

Körmendi házát – amelynek a kifizetéséből még 100 Ft hiányzik – minden tartozékával²⁵ együtt, egyenlő arányban, feleségére és gyermekeire hagyja. Hasonlóképpen Zay Péter²⁶ 150, illetve Geszthy Ferenc²⁷ 200 magyar forintnyi tartozását is.

Itt egy újabb fontos adat következik, amelyből a kalligráfus eddig ismeretlen temetkezőhelyére következtethetünk. A végrendeletében ugyanis úgy rendelkezik, hogy testét Bécsben, a Mennyszög kapuja-kolostorban („Viennae, in Monasterio Caeli Porta Vocato”) temessék el. Az itt említett Himmelfortkloster²⁸ (Szent Ágnes-kolostor,

2. kép) középkori eredetű, igen gazdag premontrei apácakolostor volt, amely azonban ekkorra már vesztett a jelentőségéből – egy 1577-es vizitáció csak hat itt lakó apácáról számolt be. Bocskay temetkezőhelyének a kiválasztásában az is szerepet játszhatott, hogy a kolostort az 1230-as években III. Béla lánya, Konstancia özvegy cseh királyné alapította, így magyar apácák is laktak. Az épület a Kärtner Strasséről nyíló, róla elnevezett utcában állt, egészen 18. század végi feloszlásáig. Ha volt is itt a kalligráfusnak valamiféle síremléke és azon egy sírfelirata, az a kolostor igen szórványos feliratanyagában nem őrződött meg.²⁹

A végrendelet szövege a törvényes gyámok felsorolásával folytatódik. Közöttük több olyan személyt is találunk – Liszthy János kancellár, Draskovich György alkancellár és Istvánffy Miklós magyar udvari titkár –, aki Bocskay Györggyel egy időben állt alkalmazásban a Magyar Udvari Kancellárián.³⁰ A kalligráfus a hivatalban, amint a végrendelet elején is elmondja, ekkoriban magyar udvari titkárként szolgált. A végrehajtók közül az első az uralkodó, II. (I.) Miksa, majd következnek a főpapok – Liszthy János, Draskovich György, Radéczy István és Fejérvölgy István –, a főurak – Batthyány Boldizsár,³¹ valamint Erdődy Péter özvegye, Alapy Borbála és gyermekei –, valamint négy köznemes – Istvánffy Miklós, Johannes Ankrayther,³² Háshágyi Imre³³ és Újlaky Sebestyén.³⁴ Ezt követi a kilenc köznemes végrehajtó listája – Polányi Sebestyén³⁵ és Polányi Imre, Bejczy Gergely,³⁶ Rummy Lukács,³⁷ Nádasdy András,³⁸ Perneszy András,³⁹ Joó Balázs,⁴⁰ Zarka Lajos⁴¹ és Zathay Literatus Miklós.

A végrendelet a korábban már említett keltezéssel – 1575. április 4., Pethő János házában – zárul. Alatta az öt tanú – tehát Fejérvölgy István, Pethő Kristóf, Farkas Zsigmond, Joó János és Kassa Simon – aláírásai, valamint gyűrűspecsétjei találhatók.

FÜGGELÉK

Bocskay György végrendelete

Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Erdődy-család vépi (monyorókeréki) levéltára, 21. cs., Fasc. 74, No. 3437.

(1r)⁴²

⁴³Testamentum Domini Georgy Bochkaý etc

(1v üres)

(2r)

⁴⁴In nomine Patris, et Filij et Spiritus Sancti etc.

Ego Georgius Bochkaý de Razynjakerezwtw, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Secretarius et Con[s]iliarius, cum considerarem animo que iteratis Vicibus revolverum inconstanciam praesentis seculi, et praesertim Diuinam ordinationem, sum[mam] [e]t terminum meae Vitae, nunc ob oculos positum,

cum in speculo quodam cernerem, quod mihi ex hac lamentabili, omnibusque miseris et doloribus referta, Vita, in aeternae Vitae hereditatem, celestem scilicet Patriam, per filium dei Patris omni potentis, omnibus ad se confugientibus peccatoribus, et pie in se obdormientibus, praeparatam, migrandum sit. Cogitavi omnino et decreui, bene res vniuersas et negotia mea, domestica, disponere. Ne post excessum meum aliquis tumultus, et discordia, per consanguineos et affines meos inde subsequeretur. Imprimis itaque animam meam deo meo aeterno, conditorj omnium rerum, tam caelestium quam etiam terrestrium vt in futurae Vitae, beatissima gaudia, in perpetuum sibi per filium suum Vnigenitum, et Spiritum sanctum conseruet, commendo. Corpus Vero terrae Matri suae humandum, Quod in Nouissimo die, Vnà cum electis sanctis Dei, gloriose iterum resuscitaturum credo, Relinquo. Deinde etsi in praesentiarum, Corpore sim satis aeger, et debilis, Tamen diuina prouidentia, mente animo que adhuc per omnia sanus.

De bonis itaque, et rebus tam mobilibus, quam etiam immobilibus, à Deo mihi concreditus et attributus, coram fidedignis personis Videlicet Egregijs et Nobilibus, Joanne Jo de Kazahaza, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Cancellariae Bellicae Jurato Notario, Sigismundo Farkas de Besse, ac Simone Kassa, Reuerendissimi domini Stephanÿ Feÿer Kowÿ familiaribus, hoc pro rato et firmo testamento meo, fieri, haberique omnino et reputarij subordinauj.

(2v)

1. Bona ea quae Jure paterno in me sunt deuoluta, Jus faemineum non admittunt; Ideo in eodem Jure maneant:

2. Si Sexus faemineus, Videlicet Neptes meae aliquid contra dicta bona Paterna intendere niterentur[r] Tunc pro illis sufficiat, quantum ego ex Proprio Salario meo, in eas tempore Nuptiarum suarum celebratarum Insumperim, quibus contentae esse poterunt.

3. Omnium Rerum mearum domesticarum, tam Mobilium quam Immobilium, Aurearum quoque et Argentearum, lapidum que si qui extant, praeciosorum, aequalem diuisionem Partitionemque inter Vxorem et liberos meos fiendam salva conscientia fieri lego,

4. Vestimenta mea qualia sunt, singula, filio meo Vnico Stephano, et si per Partum Vxoris meae Mas nascatur, aequaliter illi Vt alterj lego.

5. Vestimenta Vxoris meae quaecumque sunt, aequaliter cum filia mea diuidenda reliquo, Et quia Vxor est grauida, si faemella fuerit, illi quoque aequalem Partem tradendant.

6. Non diffidens, quia sua Caesarea Regiaeque Maiestas (sic!), dominus meus clementissimus, mea antiqua fidelia seruitia emerita aestimaret, et gracie iuxta gratiam eam expectatiuam, quam Piae Memoriae Diuus Ferdinandus literis suis superinde emanatis mihi confirmare dignatus fuerat, super Colonos

quinquaginta

(3r)

Quinquaginta, sit bene prouisa sed quia stat in gratia eiusdem Maiestatis ideo se meo nomine Vxor Vel liberj mej eam gratiam qualiscunque sit, consecuti fuerint, aequaliter inter se parciantur

7. Quia Restat aliquid de me[o] annuatim constituto salario, insolutum Cuius summa in Spacio [un]ius Anni ad florenos quadringentos Hungaricales se extendit.

Simul et ex prouisionibus ducentos florenos Rhenenses constituentibus cuius dimidia Pars Videlicet centum Rhenenses, solvuntur⁴⁵ in Camera Hungarica Poseniensi Altera Vero pars Videlicet Centum Rhenenses, in Camera Aulica ab eadem Maiestatem Caesarea exolui demandata

Quibus integre leuatis Vxor pro quotidiana sua sustentacione, sibi cum suis Orphanis reseruet. Et si aliqui creditores, quibus ego deberem comperirentur. Eos inde contentos redant.

8. Sunt Permulti mej quoque debitores, quorum intteger Numerus, ex eorum, literis obligatoris, mihi datis, dilucidius conspicietur Et si illi satis fecerint, similiter huius quoque summam, Vti superiores Vxor pro sua et suorum sustentacione reseruet.

9. Libros meos omnes, nec non Artis scribendj Varj generis instrumenta, omnia filio meo Stephano lego. Sed si Masculus ex grauida nunc Vxore mea nascatur, aequaliter inter se distribuenda (lego).

10. Benemeriti quoque Seruitores mej, praesertim diu seruietes non praetereundj. Quorum Primus est Franciscus Sasswarÿ, qui omnium⁴⁶ mihi continuié fideliter seruiuit Cui lego Equum meum Kek Parÿpa Vocatum, item florenos Hungaricales octo quibus Egregius

Melchior

(3v)

Melchior Borzÿtha Vice⁴⁷ Certorum Equitum Sacrae Caesaræ Regiæque Maiestatis etc in Arce Wesprimiensis Capitaneus obligatur.

Item florenos Hungaricales Quatuordecim, quibus Egregius Franciscqs Wekey obligatu[r]. cuius debiti Literas obligatorias inueniet apud Egregium Ladislaum Darabos, nunc Personalis praesentiae etc famulum:

Secundus Matthias Literatus Chekolÿch, qui biennium cum dimidio seruiuit, Rebus meis domesticis aduigilans.

Tertius Joannis Lasloffÿ.

Quartus Mattheus Haoczÿ.

11. Domum meam Kermendiensem, Pecunÿs emptam cuius de praetio restant adhuc insolutÿ floreni Hungaricales Centum, Vxorÿ meae tam

diu, quoad nomen meum gesserit, vna cum suis Pertinentiis Possidendum Liberis vero meis Vtriusque sexus Vniuersis, aequaliter lego.

Fiatque eius debiti exolutio, ex illis debitis quibus mihi obligantur. Vir Magnus Petrus Zajÿ de Cheomeor, qui Centum et quinquaginta florenos Hungaricales Item Magnus Franciscus Gezthÿ, nunc Supremus Arcis Sacrae Caesaræ Regiæque Maiestatis Wesprimiensis Capitaneus qui florenis Hungaricalibus Ducentis, obligantur: etc:

(4r)

12. Corpus Viennae, in Monasterio Caeli Porta Vocato, sepeliendum Relinquo etc

13. Vxorÿ meae, et Liberorum O[r]phanorumque, ac Pupillorum meorum, necnon vniuersorum bonorum [et] Iurium Possessionariorum Ipsius legatorum, Patronos Tutores, et legi[timos] defensores lego et relinquo, Imprimis Maiestatem Sacratissimam Caesarem Regiamque dominum et dominum meum semper Clementissimum

Reuerendissimum dominum { Joannem Listhium, Episcopum Jauriensem, locique eiusdem Comitem perpetuum ac per Hungariam Cancellarium necnon eiusdem Maiestatis Consiliarium. etc
Georgium Draskowÿch, Ep[iscopum] Zagrabiensem Archiepiscopum Colocensem et Bachiensem.
Stephanum Radecium, Episcopum Agriensem, ac per Hungariam Locumtenentem] etc.
Stephanum Feÿerkowÿ, Episcopum Wesprimiensem. etc.

Magnificum dominum Balthasarum Bathÿanÿ, Dapiferorum Regalium Magistrum etc.

Generosam ac Magnificam. dominam Barbaram Alapÿ, Spectabilis ac Magnifici quondam Petrÿ Erdodÿ etc Banj Relictam Viduam, Vna cum suis charissimis Liberis.

Egregium dominum { Nicolaus Istwanffÿ, Sacrae Caesaræ Regiæ Maiestatis Secretarium
Joannem Ankraÿther.
Emericum Hassagÿ.
Sebastianum Vÿlaky.

⁴⁸Item Executores huius Testamenti Rerumque Vniuersarum mearum iam dispositarum lego simul et legitimos Tutoris bonorum et Iurium Possessionariorum

Egregium dominum { Sebastianum et Emericum Pollÿanÿ
Gregorium Beÿchÿ
Lucam Rÿwmÿ

(4v)

Egregium dominum {
Andream de Nadasd
Andream Pernezj
Blasium Joo de Kaßahaza
Ludouicum Z[arka] de Lukafalva et
Nicolaum Lit[er]atum Zathaj

In Reliquo Vos omnes, V[niuersos/nico?] cum Deo Commendo: etc:
Datum Viennae quarta Martij⁴⁹ Aprilis. Anno 1575
In aedibus Magnifici domini Joannis Petheo de Gersse. etc.⁵⁰

Stephanus Fejrkwj
Episcopus Vesprimiensis Manupropria
Christophorus Petteö
De Gersae Manu ProPria
Sigismundus Farkas de
Besse Manupropria.
Joannes Joo. Manupropria.
Simon Kassa.⁵¹

JEGYZETEK

1 A tanulmány az MTA BTK Művészettörténeti Intézet *A reneszánsz művészet Magyarországon* c. NKFIH pályázatának (K 120495) a támogatásával készült. Köszönöm Fazekas Istvánnak, Pálffy Géának és Szabó András Péternek, valamint Renate Kohnnak a tanulmány elkészítéséhez nyújtott segítségét.

2 L. a Függelék! Köszönöm Szabó András Péternek, hogy az iratra felhívta a figyelmemet. – A dokumentumot a disszertációm (vö. *Farbaky Péter – Mikó Árpád – Gulyás Borbála*: Gulyás Borbála „Egy »magyar Zeuxis« Bécsben. Bocskay György [1510 k.–1575] kalligráfus tevékenysége” című doktori [PhD] értekezésének vitája. Művészettörténeti Értesítő LXII. 2013, 337–351) megírásának az idején még nem ismertem.

3 Bocskay György levele Sennyey Ferenchez (Bécs, 1569. jún. 29., Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [későbbiekben: MNL OL] E 185)

4 *Gulyás Borbála*: Egy elfeledett armális a 16. század második feléből, Gersei Pethó János címerbővítő oklevele (1572). *Ars Hungarica* XXXIX. 2013/1 (Liber decorum. Wehli Tünde köszöntése I.), 61–66; *Gulyás Borbála*: Previously Unknown Charters in Booklet Form by the Calligrapher George Bocskay. *Acta Historiae Artium* LVII. 2016, 112–119.

5 Keszthelyi kapitány 1575–1600 között, amely tisztésre nagybátyja, János nevezte ki (*Végh Ferenc*: Birodalmak határán – a Balaton partján. Keszthely végváros a XVI–XVII. században. [Disszertációk a társadalomtudományok köréből, 1.] Budapest 2007, 57–58, 292. és passim. Köszönöm Fazekas Istvánnak, hogy erre a könyvre felhívta a figyelmemet.)

6 Pozsony megyei nemesi család tagja (Fazekas István szíves közlése).

7 *Nagy Gábor*: „... Én nem vagyok sem Istvánffi, sem mágnás...” Források a kortörténetíró Joó János életéhez és korához. *Fons* XVI. 2009, 471–514; *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. század-

ban. (História Könyvtár, Monográfiák, 27.) Budapest 2010, 128–129; *István Fazekas*: Humanisten und Juristen. Das Personal der Ungarischen Hofkanzlei in der frühen Neuzeit (1526–1690). In: Gábor Béli – Diana Duchonová – Anna Fundarková – István Kajtár – Zsuzsanna Peres eds.: *Institutions of Legal History with special regard to Legal Culture and History*. Pécs–Bratislava 2011, 328; *Fazekas István*: A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai a 16–18. században. Hivatalnoki karrierlehetőségek a kora újkori Magyarországon. *Századok* 148. 2014, 1138, 1141., 40. j. és l. még 40. j.

8 Österreichisches Staatsarchiv [későbbiekben: ÖStA] HHStA UA, Fasc. 106., Konv. A., 30–31. *Fazekas István*: Négy levél Bocskai István bécsi és prágai tartózkodásához (1572, 1576). *Lymbus* 2003, 19., 2. j; *Nagy i. m.* (7. j.) 473., 12. j.

9 Pálffy Géza és Szabó András Péter szíves közlése.

10 Status erogationum Camerae Hungaricae (Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Acta antiquiora, Fasc. 58, No. 163, 45. Köszönöm Szabó András Péternek, hogy erre az iratra felhívta a figyelmemet).

11 A szövegben az „unokahúgai” kifejezés szerepel, amelynek az értelmezése bizonytalan. Györgynek egy unokahúga ismert: bátyjának, Ferencnek a lánya volt Anna, akinek az apja halála után György lett a gyámja (Bocskay György gyámi kinevezési oklevele, Győr, 1566. szept. 16., Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Erdődy-család vépi [monyorókeréki] levéltára, 21. cs., Fasc. 74, No. 3438. Köszönöm Szabó András Péternek, hogy erre az iratra felhívta a figyelmemet). György unokahúgát 1571-ben háziasította ki, amikor Nádasdy Mártonhoz adta feleségül (Bocskay György levele Batthyány Boldizsárhoz, Körmend, 1571. nov. 7., MNL OL P 1314, No. 6878), amelyhez II. (I.) Miksa 200 Ft segélyt folyósított (MNL OL, E 21, XVIII. köt., 186, vö. *Kapossy János [Bánrévi György kiad.]*: Művészettörténeti regeszták a királyi határozatokból és rendeletekből. XVI. század. II. Művészettörténeti

Értesítő V. 1956, 195, Reg. No. 275). Lánytestvérét (akit valószínűleg szintén Annának hívtak) pedig 1574-ben háziasította ki, amelyhez II. (I.) Miksa szintén 200 Ft segélyt folyósított (ÖStA AVA FHKA HKA GB Bd. 398., 35; ÖStA AVA FHKA HKA HP Bd. E 308, 130).

12 Bocskay György és Gétyey Sára esküvőjére valószínűleg kilenc évvel korábban, 1565. május 13-án, Sárvarott került sor (Bocskay György Batthyány Kristófnak szóló esküvői meghívója, Bécs, 1565. ápr. 14.; MNL OL, P 1314, No. 6856, vö. *Fazekas István*: Adalékok az ifjú Bocskai István bécsi udvarban eltöltött éveire. *Studia Caroliensia* 7. 2006, 85.)

13 Ezek szerint Bocskay Györgynek egy István nevű fia volt, valamint két lánya, Orsolya és Borbála (MNL OL P 285, Fasc. 84, No. 51, No. 98).

14 Az erről az ígéretéről szóló adománylevél (Prága, 1562. október 1.) másolata: Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Erdődy-család vépi (monyorókeréki) levéltára, 22. cs., Fasc. 79, No. 4295. Köszönöm Szabó András Péternek, hogy erre az iratra felhívta a figyelmemet.

15 Ezt az összeget mint magyar udvari titkár és királyi tanácsos a pozsonyi Magyar Kamarától kapta (vö. pl. MNL OL, E 21, idézi: *Eckhardt Sándor*: Az ismeretlen Balassi Bálint. [A Magyar Szemle klasszikusai] Budapest 1943, 235. Köszönöm Pálffy Gézának, hogy erre az adatra felhívta a figyelmemet).

16 *Gulyás Borbála*: Bocskay György kalligráfus antikva betűs síremlékfeliratai. All'antica reprezentáció I. Ferdinánd bécsi udvarában. Művészettörténeti Értesítő LXIII. 2014, 280–281.

17 *Gulyás* 2013 i. m. (4. j.) 65; *Gulyás* 2016 i. m. (4. j.) passim.

18 L. említését: „az en iro deakomat az Nemes Saswarj Fere[n]czet” (Bocskay György levele Batthyány Boldizsárhoz, h. n., 1572. nov. 25., MNL OL, P 1314, No. 6882).

19 ÖStA AVA FHKA HKA HZAB Bd. 29, 137r, Pálffy Géza szíves közlése. Vö. *Wendelin Boeheim Hg.*: Urkunden und Regesten aus der K. K. Hofbibliothek [1]. Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses VII. 1888, XCI–CCCXIII., Reg. No. 5314.

20 1575-ben veszprémi lovaskapitány (Pálffy Géza: A veszprémi végvár fő- és vicekapitányainak életrajzi adataira [16–17. század]. In: Tóth G. Péter szerk.: Veszprém a török korban. Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről. [Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9.] Veszprém 1998, 146).

21 Felső-magyarországi hadbíró (Pálffy Géza: Katonai igazságszolgáltatás a királyi Magyarországon a XVI–XVII. században. Győr 1995, 201).

22 Régi Vas megyei nemesi család (nadasdi Darabos) tagja (Fazekas István szíves közlése).

23 Alszászy András (Pálffy Géza szíves közlése).

24 Bocskay György egyik íródeákja volt. Szombat helyről származott, általa nyert nemességet a család 1580-ban (*Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. Ötödik kötet. Pest 1859, 53). Egy 1577-ben, a Magyar Udvari Kamarához intézett kérévére szerint ekkor a Magyar Udvari Kancellária írnoka volt. Ebben megemlítette többéves kancelláriai szolgálatát, amelyet Bocskay, jelenleg pedig Istvánffy Miklós mellett folytat (ÖStA AVA FHKA HKA HFU, Rote Nr. 36. Konv. 1577. Dez., 222–223. Fazekas István szíves közlése).

25 Egy későbbi irat (1602) alapján a házhoz kert, rétek, földek és majorság is tartozott (MNL OL, P 1313, 17. cs, Lad. 1, No. 15/b, vö. *Iványi Béla*: Képek Körmend múltjából. [Körmendi Füzetek, 4.] Körmend 1943, 24).

26 Talán azonos Zay Péter kassai főkapitány, konstantinápolyi követ, író legidősebb fiával, Péterrel (*Thallóczy Lajos*: Csömöri báró Zay Ferencz. 1505–1570. [Magyar Történeti Életrajzok] Budapest 1885, passim).

27 Veszprémi főkapitány (Pálffy i. m. [20. j.] 112–113).

28 *Richard Perger – Walther Brauneis*: Die mittelalterlichen Kirchen und Klöster Wiens. (Wiener Geschichtsbücher, 19/20.) Wien–Hamburg 1977, 189–194; *Karl Ortolf*: Die Ausgrabungen im ehemaligen Himmelpfortkloster. Jahrbuch der Geschichte der Stadt Wien 34. 1978, 9–23; *Felix Czeike*: Historisches Lexikon Wien in 6 Bänden. Bd. 3. Ha–La. Wien 2004, 191–192.

29 Renate Kohn szíves közlése.

30 Vö. *Fazekas* 2011 i. m. (7. j.) passim; *Fazekas* 2014 i. m. (7. j.) passim.

31 Batthyány Boldizsár már hosszú ideje volt Bocskay György egyik patrónusa, amint erről a kalligráfus neki írt levelei tanúskodnak: MNL OL, P 1314, No. 6859–6884, 6886–6887.

32 Talán azonos a Magyar Kamara német tanácsosával, Johann ab Ankerreith-tel (*Gecsényi Lajos*: A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről. A Magyar Kamara vezetői és magyar tanácsosai a 16. században. In: Kosmos Mária szerk.: Magyar évszázadok. Tanulmányok Kosáry Domokos 90. születésnapjára. Budapest 2003, 109).

33 Zala és Vas megyében birtokos nemes, Zala megye alispánja (1556–1568). 1568-ban, Mezőlaky Ferenc apát halála után több társával jogtalanul felfoglalta a zalavári és a kapornaki apátság javait, amelyért elítélték, majd II. (I.) Miksa 1569-ben felmentette. Ekkor a kezesei között Bocskay Györgyöt is ott találjuk (*Füssy Tamás*: Mezőlaky Ferenc zalavári apát s ennek végrendelete folytán indított nagy fiskusi per. Budapest 1900, 19–20, 70–71. Köszönöm Fazekas Istvánnak az adatokat, valamint hogy erre a könyvre felhívta a figyelmemet).

34 Kiskomárom végvár kapitánya (1566), 1574-ben már Kanizsán szolgál (MNL OL, E 21, 1566. márc. 28., ÖStA HKA HFU Rote Nr. 13., Konv. 1566. Mai, 77–106; ÖStA HKA HFU Rote Nr. 27., Konv. 1574. Jul., 251–252. Fazekas István szíves közlése).

35 Bocskay György és Polányi Sebestyén közös birtokadományt nyert I. Ferdinándtól (Bécs, 1551. júl. 20., MNL OL, A 57, 2. köt., 421, *Fazekas* i. m. [12. j.] 85., 62. j. és Pálffy Géza szíves közlése).

36 Bocskay György és Bejczy Gergely közös birtokadományt nyert II. (I.) Miksától (Bécs, 1564. szept. 14., MNL OL, A 57, 3. köt., 816–817, *Fazekas* i. m. [12. j.] 85. 62. j., az eredeti adománylevél: MNL OL, P 285, Fasc. 84, No. 33).

37 Régi Vas megyei nemesi család tagja, Vas megye országgyűlési követe (1571) (*Szluha Márton*: Vas vármegye nemesi családjai. Budapest 1998, 124. Köszönöm Fazekas Istvánnak az adatot, valamint hogy erre a könyvre felhívta a figyelmemet).

38 A Vas megyei Nádasdyak nemesi ágának a tagja, Vas megye alispánja (1561) (*Balogh Gyula*: Vas vármegye nemesi családjai. Második bővített kiadás. Budapest 1999, 101–102. Köszönöm Fazekas Istvánnak, hogy erre a könyvre felhívta a figyelmemet).

39 Valószínűleg azonos a Somogy megyéből származó, osztópáni Perneszi András evangélikus vitairatszerzővel (*Kőszeghy Péter* főszerk., *Tamás Zsuzsanna* szerk.: Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Középkor és kora újkor. IX. Pálffy-rénes forint. Budapest 2009, 138. Köszönöm Fazekas Istvánnak, hogy erre felhívta a figyelmemet).

40 Királyi jogügyigazgató, Joó János (l. 7–8. j.) apja (*Pálffy* i. m. [7. j.] 128; *Fazekas* 2011 i. m. [7. j.] 328).

41 Régi Vas megyei nemesi család tagja, Vas megye alispánja (1589) (*Balogh* i. m. [38. j.] 159–160).

42 A szöveget betűhíven, a rövidítések feloldásával közlöm. A jelenlegi tördelés a lehetőségekhez mérten követi az eredeti szöveg elrendezését. A papír sérüléséből adódó esetleges hiányokat szögletes zárójellel jelzem. Néhány utólagos beszúrás, illetve megjegyzés kerek zárójelbe került.

43 A lap felső szegélyén, más kézzel, fejjel lefelé: „(1)575”. A lap bal szegélyén, más kézzel: „N°. 5°.”. A lap bal alsó sarkában, más kézzel: „Bochkay Georgii Testamentum”, illetve más kézzel, fejjel lefelé: „3437 Fasc 74”.

44 A következő két sor más kézzel.

45 A szó utólag javítva.

46 A szó utólag javítva.

47 A szó olvasata bizonytalan.

48 A következő három sor más kézzel.

49 A „március” szó utólag áthúzva.

50 Az aláírások más kezekkel.

51 Az öt tanú gyűrűspecstétje a lap alsó szegélyére került, közös papírfelzettel.

THE TESTAMENT OF THE CALLIGRAPHER GEORGE BOCSKAY

The testament of the Hungarian calligrapher George Bocskay (†1575) has been recently discovered in the Archive of the Benedictine Archabbey of Pannonhalma. Bocskay made his will on the 4th of April 1575, in the house of the Hungarian magnate János Pethő de Gerse (III) in Vienna. The original document published here was written in Latin. The new data provided by the testament are of primary importance regarding the life and social network of George Bocskay. According to the text he left his property to his wife and children as well as his four servants, among others he bequeathed his books and instruments of calligraphy to his son, Stephen. His burial place was unknown yet. However, in his testament Bocskay ordered to be buried in the Himmelfortkloster in

Vienna. It was a significant medieval Premonstratesian cloister, founded for nuns by Constance of Hungary, the daughter of the Hungarian King Béla III, in the 1230s.

GULYÁS Borbála művészettörténész, Magyar Tudományos Akadémia, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Művészettörténeti Intézet / art historian, Hungarian Academy of Sciences, Research Centre for the Humanities, Institute of Art History, gulyas.borbala@btk.mta.hu

Kulcsszavak: kalligráfia, Bocskay György, végrendelet, Gersei Pethő (III) János, Himmelfortkloster, Bécs / *Keywords:* calligraphy, George Bocskay, testament, János Pethő de Gerse (III), Himmelfortkloster, Vienna